

## **De afgehaakte overheid: het politieke debat moet terug!**

Door Gert-Jan Hospers, lid Provinciale Commissie Leefomgeving (PCL)

**Blog, september 2023**

Waarom is er zo veel ongenoegen in de samenleving? Hoe herstellen we het vertrouwen in de politiek? En welke rol kan de provincie daarbij spelen? Die vragen stonden centraal in de College Tour die de PCL vanaf juni 2022 op het Utrechtse provinciehuis organiseerde. De vier colleges die deskundigen gaven en hun discussies met het publiek leverden een schat aan inzichten, overwegingen en tips op. Zo maakten we kennis met ‘Afgehaakt Nederland’ en de ‘Havermelkelite’, terwijl treffende vragen als ‘van wie is de microfoon?’ en ‘wat is het morele kompas van bestuurders?’ stof tot nadenken gaven. Ondanks hun eigen perspectieven waren de inleiders het er allemaal over eens dat herstel van vertrouwen noodzakelijk is en de basis vormt voor een gedragen, effectief en toekomstgericht beleid. Om als bruggenbouwer in de samenleving te kunnen fungeren dient de overheid niet alleen betrouwbaar te zijn, maar ook betrokken en bekwaam. De overheid moet nieuwe vormen van ‘met elkaar in gesprek gaan’ zoeken – denk aan burgerberaden – en daarbij speciaal oog hebben voor de lange termijn en de bijdrage van ondervertegenwoordigde groepen. Kortom: bouwen aan vertrouwen vraagt om een betrouwbare, betrokken en bekwame overheid.

Mooie woorden, maar uiteindelijk komt het aan op de vertaalslag naar de praktijk. Onder de hashtag ‘hoe dan?’ vroeg de PCL daarom Marcel Boogers – politicoloog/bestuurkundige en onder meer hoogleraar Democratie en Transitie aan de Universiteit Utrecht – naar zijn visie. Meteen al aan het begin van zijn boeiende verhaal verklapte Boogers zijn boodschap: niet de samenleving is afgehaakt, maar de overheid! Hij begrijpt best dat veel inwoners geen vertrouwen meer hebben in de overheid als je ziet welke kloof er tussen politiek, beleid en uitvoering is ontstaan. Neem de transitieopgaven rond klimaat en energie: in overheidsland worden ze vooral technocratisch benaderd, getuige termen als ‘stikstofdeposities’, ‘kilojoules’ en ‘energiestrategieën’. In het debat hierover zijn ambtenaren – en in hun kielzog consultants – dominant. Wat er besloten wordt, onttrekt zich grotendeels aan het politieke debat. En als het bestuur aan zet is, worden lastige keuzes (bijv. de vraag waar windmolens in een gebied moeten komen) vaak uit de weg gegaan. Het depolitiseren van belangrijke issues wakkert het wantrouwen in de politiek alleen maar aan. Boogers stelt dat dan ook er steeds meer bestuur is zonder politiek en dat veel vraagstukken ‘ambtenarenfeestjes’ zijn geworden. De oproep van Boogers is glashelder: breng het politieke debat – en het keuzeproces dat daarbij hoort – terug om het vertrouwen in de overheid te herwinnen.

Vanuit deze visie staat een betrouwbare overheid volgens Boogers voor ‘rechtstatelijke duidelijkheid over wie waarover gaat’. Laat de provincie minder bescheiden zijn en zich meer ontfermen over regionale thema’s in plaats van de aanpak daarvan over te laten aan vage regionale samenwerkingsverbanden die zich onttrekken aan democratische legitimiteit. Een betrokken overheid betekent dat iedereen in de samenleving kan meedoen of wordt gehoord. Om dat te bereiken is ‘eerherstel van de representatieve democratie’ nodig. Ondanks hun nadelen blijven verkiezingen - of ze nu op rijks-, provinciaal of lokaal niveau

worden gehouden – een beproefd middel om zicht te krijgen op de stemming in het land. Het werk van volksvertegenwoordigers heeft evenmin aan relevantie ingeboet. Laat ze doen waarvoor ze zijn aangesteld: het vaststellen van beleid en het controleren van de uitvoering ervan. Dat kan door ze vanaf het begin actief te betrekken, want alleen zo valt er ook wat te controleren. Nieuwe participatiemiddelen zoals burgerberaden zijn weliswaar nuttig, maar zie ze als een aanvulling op het bestaande democratische bestel en zeker niet als vervanging. Een overheid die bekwaam wil zijn vraagt in de ogen van Boogers om ‘het verminderen van het bestuurlijk debat aan regionale tafels’ en andere ondoorzichtige constructies waarin vooral ambtenaren het voor het zeggen hebben. Zeker met de opgaven waarvoor Nederland staat moet je het politieke debat op het juiste schaalniveau organiseren. Durf, duidelijkheid en daadkracht – daarmee bouw je als overheid aan vertrouwen.

Bij het publiek riep het inspirerende verhaal van Boogers veel reactie op. Naast herkenning (‘het draait inwoners inderdaad om het politieke debat, of ze het nu eens zijn met de uitkomst of niet’) en bijval (‘Regionale Energiestrategieën zijn een feestje van adviseurs’) waren er ook vragen, met name van lokale bestuurders. Want als je de politiek – en daarmee de belangen – bij lastige vraagstukken centraal stelt, hoe kom je er dan met z’n allen uit? Suggesties vanuit de zaal varieerden van ‘je moet als overheid nooit jokken tegen de mensen’, ‘durf je als bestuurder kwetsbaar op te stellen, geef gewoon toe dat je ook niet alles weet’ en ‘neem de moeite om echt te luisteren naar de mensen’. Die adviezen sloten mooi aan bij de opbrengst van de vorige vier College Tour-bijeenkomsten. Tegelijkertijd drukte Marcel Boogers de volksvertegenwoordigers op het hart om meer over doelen te debatteren dan over middelen (‘heb het over verkeersveiligheid in plaats van over rotondes’) en herhaalde hij dat burgerberaden slechts complementair zijn aan de representatieve democratie. Een verfrissende boodschap, die alleen al vanwege de nuchterheid en helderheid om verdieping vraagt. Of zoals iemand in de zaal terecht opmerkte: ‘Blijf dit gesprek als PCL voeren, want we hebben het hier nog te weinig over’.